

Stavovi učenika škole za medicinske sestre o volontiranju

Medical School Students' Attitudes towards Volunteering

Mirjana Kozina¹, Ninoslav Mimica^{2,3}

¹ Škola za medicinske sestre Vrapče, Bolnička cesta 32, 10000 Zagreb, Republika Hrvatska

¹ Nursing School Vrapče, Bolnička cesta 32, 10000 Zagreb, Hrvatska

² Klinika za psihijatriju Vrapče, Bolnička cesta 32, 10000 Zagreb, Republika Hrvatska

² University Psychiatric Hospital Vrapče, Bolnička cesta 32, 10000 Zagreb, Croatia

³ Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Bolnička cesta 32, 10000 Zagreb, Republika Hrvatska

³ School of Medicine, University of Zagreb, Bolnička cesta 32, 10000 Zagreb, Croatia

Sažetak

Cilj: Istražiti stavove o volontiranju učenika škole za medicinske sestre, doprinos škole u informiranju o volontiranju te spremnost učenika na uključivanje u volonterske aktivnosti u školi.

Ispitanici i metode: Istraživanje je provedeno anonimno u Školi za medicinske sestre Vrapče u ožujku 2014. godine ispunjavanjem već objavljenog Upitnika o volontiranju. Upitnik je primijenjen od Ledić [2001] u istraživanju o uključeno-
sti građana u civilne inicijative u zajednici. U ispitivanju su sudjelovali svi uče-
nici prvog i četvrtog razreda, njih 161, u dobi od 14 do 20 godina. Od toga [75
(46,9%)] prvog i [85 (53,1%)] učenika četvrtog razreda. Broj upitnika koji ula-
ze u analizu je 160. Jedan upitnik je izuzet. U interpretaciji rezultata korištene
su metode deskriptivne statistike za procjenu učestalosti i postotaka pojedinih
skupina odgovora. Za testiranje neovisnosti varijable korišten je hi-kvadrat, a
za dio upitnika kojim ispituje stavove na skali procjene primijenjen je t-test.

Rezultati: Od 156 (97,5%) s pojmom volontiranja upoznato je 145 (90,6%) uče-
nika. Informacije o volontiranju dobivaju u osnovnoj školi [101 (63,1%)], srednjoj
školi [24 (15%)] i u obitelji [19 (11,9%)]. Korist volontiranja za zajednicu potvr-
đuje 145 ispitanika (90,7%). Iskustvo volontiranja imalo je njih 27 (16,9%), dok
je spremnost uključivanja u volontiranje izrazilo 115 (71,9%) učenika. U tome ih
vodi želja za pomaganjem, osjećaj korisnosti, stjecanje novih znanja i moguć-
nost upoznavanja novih ljudi. Razlika na razini rizika kod učenika prvih razreda
u spremnosti pomaganja u ustanovi za starije i nemoćne osobe [(hi-kvadrat =
12,545 (p = 0)] te kod učenika četvrtih razreda da je za volontiranje potrebno
dosta slobodnog vremena (p = 0,2%).

Zaključak: Rezultati provedenog istraživanja upućuju na pozitivan stav uče-
nika o volontiranju. Volonterske aktivnosti u školi mogu poslužiti u postizanju
odgojnih ciljeva kroz iskustveni odgoj volontiranja za aktivnu građansku ulogu
mladih u društvu. Opterećenje nastavnim planom i programom učenika četvrtih
razreda iziskuju pomno planiranje volontiranja za očuvanje empatije i altruizma
koje objedinjuju sestrinstvo i volonterstvo.

Ključne riječi: volontiranje • stav • vrijednost • učenik • škola

Kratki naslov: Stavovi o volontiranju

Abstract

Objective: To find out about the attitudes towards volunteering among the nursing school students, to explore the importance that the school has in spreading out the information on this subject and the role it has in inciting students to engage with volunteering activities.

Methods and subjects: The research was made in the Nursing School Vrapče in March 2014 through the anonymous questionnaire. The query has been adapted from Ledić's 2001 research on citizens' engagement in the civic initiatives in their community. The questions were handed to 161 students of first (75) and fourth (85) grades in the age groups from 14 to 20. The number of valid questionnaires was 160. Descriptive statistics has been used as a method to interpret and estimate the rates and percentages of certain types of answers. A chi-squared test was used to test the independency of the variable, while t-test was used on the part of the questionnaire that focuses on the attitudes on the scale.

Results: 145 (90,6%) students out of 156 (97,5%) has been acquaint with the concept of volunteering. 101 (63,1%) got the information about it in their elementary school, 24 (15%) in their high school, while 19 (11,9%) got the information in their families. 145 (90,7%) acknowledges the usefulness of volunteering for the community. 27 (16,9%) students volunteered before, while 115 (71,9%) expressed their willingness to volunteer. They are motivated by the desire to help, the feeling of being useful, acquiring new knowledge and possibilities of meeting new people. Considerable differences in the answers can be noticed in the answers to two questions: If they were asked to help in the nursing home for the older and weak, the difference on the level of risk among the first graders is chi-quadrat =12,545 (p = 0). That volunteering is an activity that requires a lot of free time caused the difference (p = 0,2%) among the answers of fourth grade students.

Conclusion: These results point out the positive attitude towards volunteering among students. The experience of volunteering in the school can be used to achieve educational goals, especially to develop an active civic role of young people in the society. The weight of the curriculum requires careful planning in order to obtain students' empathy and altruism, which are qualities that are inherently present in the occupations of both nursing and volunteering.

Keywords: volunteering • attitude • value • student • school

Running head: Attitudes towards Volunteering

Uvod/Introduction

Sam izbor zanimanja medicinska sestra / medicinski tehničar od strane učenika, predstavlja polazište za pretpostavku da je riječ o osobama koje su sklone pomaganju ljudima u najtežim životnim situacijama. Uz tu spremnost pomaganja i škola će kao odgojno-obrazovna ustanova lakše omogućiti usvajanje znanja, vještina i stavova koje su bitne za obavljanje ovog zanimanja. Kao i zanimanje medicinske sestre i volontiranje je aktivnost kojom ulažemo osobno vrijeme, trud, znanje i vještine za dobrobit druge osobe, ali za razliku od izbora zanimanja, volontiramo bez ikakve naknade [1, 2]. Pri izboru zanimanja i volontiranja pomažu pozitivni stavovi. Sestrinstvo i volonterstvo objedinjuje humanost, nesebičnost, pozitivan stav, tradicija. Volontiranjem pomažemo drugima uzajamnom podrškom, kroz institucije ili proaktivnim uključivanjem u društvo s ciljem iniciranja promjena [3]

Iz tradicijskog međusobnog pomaganja kroz ozbiljnije aktivnosti tijekom Domovinskog rata, volonterstvo se kod nas afirmira i postaje značajna aktivnost civilnih udruga [4]. U planiranju volonterskih aktivnosti u školi, preduvjet je slobodno vrijeme učenika i dovoljno atraktivna ponuda volonterskih aktivnosti koje bi učenike potaknuli na aktivnije sudjelovali u društvu [5].

Pozitivno djelovanje volontiranja vidljivo je na *individualnoj*, osobnoj razini volontera i *uslužnoj* razini, kroz povećanje kvalitete i dostupnosti usluga u društvu. Na široj *društvenoj razini* volonterstvo utječe na razvoj društvenog kapitala [6].

Volontiranje dovodi do razvoja višestrukih kompetencija pojedinca i to:

- **osobnih kompetencija** (kreativnost, samosvijest, autonomnost u radu, kritičko razmišljanje, mogućnost učenja, odgovornost, fleksibilnost i sposobnost preuzimanja inicijative)
- **socijalnih kompetencija** (sposobnost motiviranja, sposobnost timskog rada, sposobnost stvaranja mreže kontakata, vještine vođenja, komunikacijske vještine – slušanje i govornišтво, sposobnost primanja povratne informacije i empatija)
- **kompetencija usmjerenih na obavljanje zadatka** u vidu sposobnosti rješavanja problema, sposobnosti planiranja i organiziranja, urednosti, točnosti i kvalitetnijeg sudjelovanja na sastancima [7].

Navedene prednosti volontiranja za odgojno-obrazovne ustanove mogu imati ključnu ulogu u kurikularnom planiranju zbog poticajnog djelovanja volontiranja na sva odgojna područja [8].

Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje ističe vrijednosti koje treba promicati kod mladih, kao i potrebu za usklađivanjem lokalnog i nacionalnog sa svjetskim i globalnim. Vrijednosti koje treba promicati su sloboda, dostojanstvo, pravednost, društvena jednakost, domoljublje, dijalog i snošljivost, rad, poštenje, mir, zdravlje, očuvanje prirode i čovjekova okoliša te ostale demokratske vrijednosti.

Uključivanjem mladih u volontiranje stvara višestruku dobit za pojedinca, školu i lokalnu zajednicu [9].

Nacionalnim programom za mlade od 2009. do 2013. godine predviđene su mjere promocije i poticanja volonterstva među mladima kroz suradnju s lokalnim volonterskim centrima i civilnim udrugama [10]. Suvremeni model škole u Europi uključuje razvitak potpune osobe, a „odgojno djelovanje škole ne kao usputni pozitivni učinak obrazovnog djelovanja, nego [kao] osmišljen dio svakodnevnog djelovanja radi socijalizacije, usvajanja pozitivnih stavova, općih moralnih i demokratskih vrijednosti“ [11].

Obrazovni sustav promocijom vrijednosti volonterstva, potiče učenike na uključivanje i pruža im podršku u volonterskim aktivnostima koje omogućuju razvoj intelektualnog, radnog, moralnog i estetskog odgoja [8, 11, 12].

Ciljevi ovoga rada su ispitati stavove učenika škole za medicinske sestre o volontiranju, doprinos škole u informiranju o volontiranju i spremnost učenika na uključivanje u volonterske aktivnosti.

Hipoteze ovoga rada su:

- H1** – Učenici škole za medicinske sestre pokazuju pozitivne stavove o volontiranju.
- H2** – Škola ima ključnu ulogu u informiranju o volontiranju.
- H3** – Učenici viših razreda spremnije volontiraju u ustanovama za starije i nemoćne osobe u odnosu na učenike nižih razreda.

Ispitanici i metode / Subjects and methods

Istraživanje je provedeno u ožujku 2014. godine među učenicima prvog i četvrtog razreda Škole za medicinske sestre Vrapče. Ukupno je sudjelovao 161 učenik u rasponu od 14 do 20 godina. Istraživanje je odobrio Školski odbor. Za maloljetne učenike suglasnost su potpisali roditelji, a punoljetni učenici sami su potpisali svoj pristanak. Primijenjen je prilagođeni Upitnik o volontiranju sastavljen za potrebe istraživanja o uključenosti građana u civilne inicijative u zajednici [13]. Upitnik je sadržavao pitanja koja se odnose na sociodemografska obilježja, opću informiranost i prethodna volonterska iskustva, pitanja o spremnosti i razlozima za uključivanje u volonterske aktivnosti. Za ispitivanje općih stavova o volontiranju bilo je ponuđeno 11 tvrdnji za koje su trebali odrediti stupanj slaganja na Likertovoj skali od 1 do 5. Svi učenici nisu odgovorili na sva ponuđena pitanja što je vidljivo iz ukupnog broja odgovora prikazanim u tablicama. Ispitivanje je bilo anonimno. Broj upitnika koji ulaze u analizu je 160. Izuzet je upitnik u kojem su odgovori bili nepotpuni i neprimjereni.

Obrada podataka napravljena je pomoću statističkog paketa „Statistical Package for the Social Sciences 20.0“ [SPSS].

U interpretaciji rezultata rabljene su metode deskriptivne statistike za procjenu učestalosti i postotaka pojedinih skupina odgovora. Za testiranje neovisnosti varijable korišten je hi-kvadrat, a za dio upitnika kojim ispituje stavove na skali procjene primijenjen je t-test.

Rezultati / Results

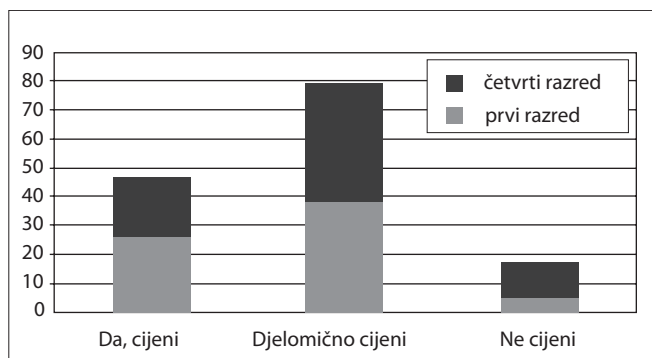
Analiza općih stavova pokazuje da broj ispitanika koji su se izjasnili u dijelu upitnika koji se odnosi na opće stavove o volontiranju varira od 156 do 158. Stupanj slaganja s pojedinih tvrdnjama varira na ljestvici od 1 do 5 (ocjena 1 = izrazito se ne slažem, 2 = ne slažem se, 3 = niti se slažem, niti se ne slažem, 4 = slažem se, 5 = izrazito se slažem). Dominantna vrijednost u šest od jedanaest tvrdnji iznosi 4 (slažem se), dvije tvrdnje iznose 5 (u potpunosti se slažem), dvije tvrdnje iznose 3 (niti se slažem niti se ne slažem), a u jednoj tvrdnji 1 (uopće se ne slažem). Distribucija frekvencija više je na desnoj strani, što ukazuje na to da učenici Škole za medicinske sestre Vrapče imaju pozitivan stav o volontiranju. Analiza općih stavova o volontiranju prikazana je u tablici. [Tablica 1]

Svaka čestica analizirana je u odnosu na razred primjenom t-testa. Utvrđena je statistički značajna razlika na razini rizika manjoj od 5% u stavovima učenika prvih i četvrtih razreda kod stava „Volontirati mogu samo oni koji imaju mnogo slobodnog vremena“. S navedenom tvrdnjom više se slažu učenici četvrtih razreda nego učenici prvih razreda [$p = 0,2\%$].

Iz odgovora na pitanje o koristi volonterskog rada za zajednicu proizlazi izrazito pozitivan stav o volontiranju i njegovoj koristi za zajednicu. Potvrđan odgovor na ovo pitanje dalo je 145 [90,7%] učenika.

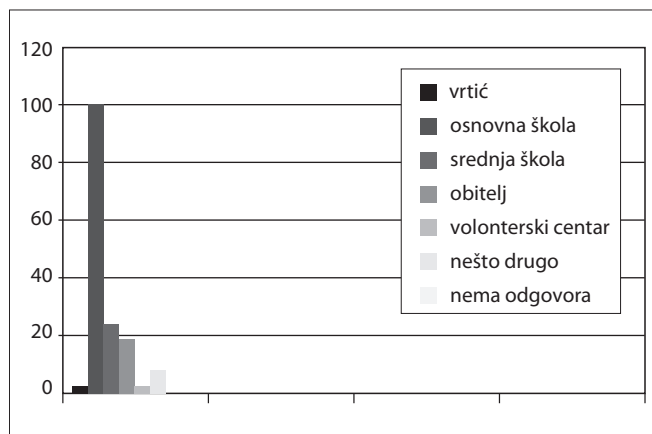
Od 142 učenika koji su odgovorili na pitanje „Smatraš li da tvoja okolina cijeni volonterski rad?“, 79 [49,4%] učenika misli da je volonterski rad djelomično cijenjen, 46 [28,7%] da je volonterski rad cijenjen od njihove okoline, a njih 17 [10,6%] izjasnilo se da njihova okolina ne cijeni volonterski rad. Raspodjela frekvencija odgovora prvih i četvrtih razreda prikazana je na slici [Slika 1].

Prve informacije o volontiranju u osnovnoj školi dobiva 101 učenik [63,1%], u srednjoj 24 učenika [15%], u obitelji 19 učenika [11,9%], u volonterskom centru dva učenika [1,3%], u vrtiću dva učenika [1,3%], a osam učenika navelo je nešto

SLIKA [1] Stav okoline o volontiranju.

drugo [5%]. Pod nešto drugo naveli su televiziju i medije kao izvor prvih informacija o volontiranju. Četiri učenika [2,5%] nisu odgovorila na ovo pitanje. Najveći broj učenika prve informacije o volontiranju dobiva u osnovnoj ili srednjoj školi, dakle u odgojno obrazovnom sustavu. [Slika 2]

SLIKA [2] Prve informacije o volontiranju.

[TABLICA 1] Opći stavovi o volontiranju

Tvrdnje o volontiranju i volonterima	Valjani odgovori	Nedostaju odgovori	Mean	Median	Mode	Standardna devijacija
Volonteri su zadovoljniji sobom od ljudi koji ne volontiraju	158	2	3,59	4,00	4	1,047
Volonteri mogu pomoći u rješavanju problema lokalne zajednice	158	2	3,93	4,00	4	0,775
Volontiranje može pomoći u rješavanju osobnih problema	157	3	3,83	4,00	4	0,955
Volontiranje je dobar način kako provesti slobodno vrijeme	158	2	4,06	4,00	5	0,998
Uključivanjem u volonterski rad mogu se upoznati zanimljivi ljudi	158	2	4,41	4,50	5	0,706
Volonteri su obično ljudi zaneseni nekom idejom	156	4	3,30	3,00	3	0,912
Volontiranju je potrebno dati više pozornosti	157	3	3,83	4,00	4	0,973
Volontirati mogu uglavnom oni koji imaju mnogo slobodnog vremena	158	2	3,04	3,00	3	1,183
Volontirati mogu uglavnom oni koji financijski dobro stoje	158	2	2,11	2,00	1	1,103
Volontiranje može pomoći u pronalaženju i dobivanju zaposlenja	157	3	3,85	4,00	4	1,001
Volonterima se može povjeriti ozbiljan posao	158	2	3,79	4,00	4	0,945

Od ukupno 158 učenika koji su odgovorili na pitanje o spremnosti uključivanja u ponuđene volonterske aktivnosti, spremnost izražava 115 [71,9%] učenika, 33 [20,6%] učenika ne zna, a samo 10 [6,3%] učenika izjasnilo se da se ne bi uključilo u volonterske aktivnosti. Nedostaju odgovori dva-ju učenika. Ne postoji statistički značajna razlika u frekvenciji odgovora između učenika prvog i četvrtog razreda. Izrazita je spremnost na uključivanje u volonterske aktivnosti kod većine učenika. Raspodjelu odgovora po razredima prikazana u tablici [Tablica 2].

[TABLICA 2] Spremnost učenika na uključivanje u volonterske aktivnosti po razredima

Bi li se uključio/la u volonterske aktivnosti?	Razred		Ukupno
	Prvi	Četvrti	
Ne	2	8	10
Da	55	60	115
Ne znam	17	16	33
Ukupno	74	84	158

Od 160 učenika, njih 138 izjasnilo se o poželjnom mjestu volontiranja. Kod ovog pitanja učenici su imali mogućnost izabrati više ponuđenih odgovora. Mogli su izabrati volontiranje u domu za starije i nemoćne osobe, rad u školi i/ili vrtiću, pomagati u radu crkve, rad za političku stranku bez naknade, sudjelovanje u aktivnostima neke udruge ili društva, rad na pripremi nekog događaja (koncerta, utrke, predstave), rad u cilju dobivanja zaposlenja. Najpoželjniji su bili rad u školi i/ili vrtiću, što je izabralo 52% učenika, zatim dobrovoljno pomaganje u domu za starije i nemoćne osobe s 36%, sudjelovanje u pripremi nekog događaja (koncerta, utrke, predstave) s 29%, sudjelovanje u radu udruge 20%, rad u cilju dobivanja zaposlenja 16% i pomoć u radu crkve s 13%. Zbog specifičnosti zanimanja kojima dominira pomaganje, učinjena je dodatna statistička analiza koja pokazuje da su učenici prvog razreda na razini rizika manjoj od 1% [hi-kvadrat = 12,545; p = 0] skloniji pomaganju u domu za starije i nemoćne osobe, nego učenici četvrtog razreda. Razliku u odgovorima učenika prvog i četvrtog razreda vidimo u tablici [Tablica 3].

[TABLICA 3] Spremnost na volontiranje u domu za starije i nemoćne osobe po razredima

Volontiranje u domu za starije i nemoćne osobe	Razred		Ukupno
	Prvi	Četvrti	
Ne	34	54	88
Da	35	15	50
Ukupno	69	69	138

Od ukupno 101 ispitanika koji je zaokružio ponuđene razloge volontiranja, njih 78 izrazilo je spremnost pomaganja onima kojima je pomoć potrebna. Ne postoji statistički značajna razlika u stavovima između učenika prvih i četvrtih razreda o navedenom razlogu volontiranja.

Zakonske propise o volontiranju učenici uglavnom ne poznaju. Od 159 ispitanika koji su odgovorili na ovo pitanje, njih 146 izjasnilo se da im nisu poznati zakonski propisi koji se odnose na volontiranje.

Rasprava / Discussion

Uzimajući u obzir činjenicu da 97,5% učenika zna što je volonterski rad, da ih 90,6% misli da je volonterski rad koristan za zajednicu, da bi se njih 71,9% uključilo u volonterske akcije, a njih 97,5% ima dobar osjećaj koji se javlja kada pomognu nekome, možemo potvrditi prvu hipotezu da *učenici škole za medicinske sestre imaju pozitivan stav o volontiranju*. Provedena istraživanja [14, 15, 16] naglašavaju prisutnost altruizma mladih osoba. Želja da se nekome pomogne i dobar osjećaj kada se nekome pomogne izdvojeni su i u ovom istraživanju. Ovakav pozitivan stav može se povezati s izborom zanimanja koje je u osnovi temeljeno na altruizmu i empatiji prema nemoćnim osobama, kao i specifičnim konstruktom ličnosti pomagača [17]. Analizirajući prethodno volontersko iskustvo, rezultati ovog istraživanja dosta su niži [16,9%] u odnosu na [48,2%] istraživanje među dubrovačkim srednjoškolcima. Činjenica da ispitanici u ovom istraživanju [73,1%] navode da nisu imali prilike volontirati može se iskoristiti u planiranju volonterskih aktivnosti [16, 18, 19]. Mali se broj učenika izjasnilo da ne želi volontirati [6,3%]. Kao osnovne razloge navode nedostatak slobodnog vremena, izostanak novčane naknade te nedostatak potrebe i volje za volontiranjem.

Prve informacije o volontiranju u osnovnoj i srednjoj školi dobiva 125 [78,1%] učenika, što potvrđuje hipotezu da škola ima ključnu ulogu u informiranju o volontiranju.

Kroz ponuđenu aktivnost volontiranja u domu za starije i nemoćne osobe na razini rizika manjoj od 1% [p = 0] postoji statistički značajna razlika između stavova učenika prvih i četvrtih razreda. Učenici prvih razreda spremniji su volontirati u radu sa starijim i nemoćnim osobama, nego učenici četvrtog razreda. Time se odbacuje hipoteza da učenici viših razreda spremnije volontiraju u ustanovama za starije i nemoćne osobe u odnosu na učenike nižih razreda. Nastavni plan i program pri čijoj realizaciji ne ostaje dovoljno slobodnog vremena te umor učenika može se povezati s izborom četvrtih razreda za volontiranje koje nema sličnosti s područjem rada.

Zaključak / Conclusion

Učinjenim istraživanjem provedenim u Školi za medicinske sestre Vrapče na prigodnom uzorku od 160 ispitanika, došli smo do slijedećih zaključaka:

- među učenicima dominiraju pozitivni stavovi o volontiranju
- postoji značajna razlika u spremnosti volontiranja sa starijim i nemoćnim osobama između učenika prvog i četvrtog razreda, u korist učenika prvog razreda
- da je škola ključna institucija u informiranju o volontiranju
- nepoznavanje Zakona o volonterstvu.

- niska stvarna uključenost u volonterske aktivnosti unatoč izraženim stavovima i spremnosti na uključivanje u volontiranje.
- Prednost ovog istraživanja je mogućnost planiranja volonterskih aktivnosti sukladno dobivenim rezultatima. Škola se pokazala kao ključna institucija u informiranju o volontiranju. Škola treba preuzeti ulogu ne samo u informiranju i promociji, nego i u organizaciji, podršci i nagrađivanju volonterskog rada. Volonterstvo može u svakodnevnom radu s učenicima postati iskoristiv socijalni kapital u odgoju mladih za proaktivnu ulogu u suvremenom demokratskom društvu.

Ograničenja i nedostaci: Iako je uzorak od 160 ispitanika relativno velik, on se odnosi samo na učenike jedne škole. Postojanje kontrolne skupine u strukovnoj školi i u gimnaziji, kao i mogućnost istovremenog istraživanja među učenicima škole na području Republike Hrvatske mogli bi dati realniju sliku stavova srednjoškolaca o volontiranju uz veću mogućnost generalizacije.

Literatura/References

- [1] Zakon o volonterstvu 2007 (Narodne novine 58/07). Available at: <http://www.zakon.hr/z/258/Zakon-o-volonterstvu>. Preuzeto 20. svibnja 2014. Retrieved at 25th July 2016.
- [2] Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o volonterstvu 2013 (Narodne novine 22/13). Available at: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_02_22_361.html. Retrieved at 25th July 2016.
- [3] Žižak A, Supervizija volontera, u: Ajduković M, Cajver L (Ur.) Supervizija u psihosocijalnom radu. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 2004, str. 359–377.
- [4] Begović H, O volontiranju i volonterima/kama, Zagreb, Volonterski centar Zagreb, 2006.
- [5] Miliša Z, Odnos mladih prema volontiranju, radu i slobodnom vremenu. *Diacovensia* XVI. 2008; 1-2: 93-114.
- [6] Forčić G, Čulum B, Šehić Relić L. Kako ih pronaći? Kako ih zadržati? Smjernice za rad s volonterima, SMART, Rijeka, 2007.
- [7] Čulum B, Zašto i kako vrednovati volontiranje, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Zagreb, 2008.
- [8] Kotlar V, Bašić S, Uloga odgojno-obrazovnih ustanova u razvoju volonterstva u Hrvatskoj, *Acta Iadertina*. 2010; 7:21-38.
- [9] Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa RH, 2011. Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće i srednjoškolsko obrazovanje. Available at: http://www.zg-ugostitelj.hr/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf. Retrieved at 25th July 2016.
- [10] Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, 2009. Nacionalni program za mlade od 2009. do 2013. godine. Available at: http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Youth/Croatia/Croatia_nacionalni%20program%20za%20mlade.pdf. Retrieved at 25th July 2016.
- [11] Razum R, Odgojno djelovanje suvremene škole; Izazovi i mogućnosti za religijski odgoj, *BS*. 2007; 4: 857 – 880. Available at: <http://hrcak.srce.hr/22539>. Retrieved at 25th July 2016.
- [12] Ledić J, Biti volonter/volonterka? Istraživanje uključenosti građana u civilne inicijative u zajednici kroz volonterski rad. Rijeka: Smart – udruga za razvoj civilnog društva. 2001. Available at: http://www.smart.hr/dokumenti/2001_Ukljucenost%20gradjana%20u%20civilne%20inicijative%20kroz%20volonterski%20rad.pdf. Retrieved at 25th July 2016.
- [13] Šimunković G, Forčić G, Milinković D, Kamenko J, Šehić Relić L, Generacija za V, Zašto i kako organizirati volonterski program u školi? Osijek: Volonterski centar Osijek. 2014.
- [14] Pološki Vokić N, Marić I, Horvat G, Motivacija za volontiranje – jesu li motivi za volontiranje povezani sa spolom, ličnosti i područjem studiranja? *Revija za socijalnu politiku*. 2013; 20 (3):225–252.
- [15] Ilišin V, Bouillet D, Gvozdanović A, Potočnik D, Mladi u vremenu krize. Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung, IDIZ. 2013.
- [16] Hazdovac Bajić N, Moje slobodno vrijeme, Istraživanje o volonterskom djelovanju kao načinu korištenja slobodnog vremena među dubrovačkim srednjoškolcima, Projekt inVOLONTIRAMse! 2014. Available at: <http://www.udrugabonsai.hr/newbonsai/wp-content/uploads/2014/02/Moje-slobodno-vrijeme-istra%C5%BEivanje.pdf>. Retrieved at 25th July 2016.
- [17] Mažar J, Osobine ličnosti adolescenata volontera i ne-volontera (diplomski rad), 2011. Available at: www.vcz.hr. Retrieved at 25th July 2016.
- [18] Kozina M, Stavovi učenika škole za medicinske sestre o volontiranju, (diplomski rad), Zagreb, 2014. Available at: <https://repozitorij.mef.unizg.hr/preuzeto> Retrieved at 25th July 2016.
- [19] Kozina M, Vičić-Hudorović V, Mimica N, Bitan je stav, *Neurol. Croat.* 2014; 63, Suppl. 2, 148. Available at: <http://bib.irb.hr/prikazirad?rad=735724> Retrieved at 25th July 2016.